

Άνω Μπουλαριοί Μάνης: Σχεδιασμός ολοκληρωμένης προστασίας και ανάπτυξης του οικισμού

Ελ. Μαΐστρου, Καθηγήτρια ΕΜΠ

Δ. Αναστασιάδης, Β. Ευγενικού, Ε. Ιωαννάτου, Ε. Κοντογιάννης, Β. Κοτίνη, Γ. Μακρυνόρη, Ε. Ματσαρόκος, Β. Πουγκακιώτη, Μ. Τσιούτσια
Φοιτητές του ΔΠΜΣ «Προστασία Μνημείων»
Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ

Περίληψη

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά στην περιγραφή και ανάλυση του οικισμού των Άνω Μπουλαριών, οι οποίοι γεωγραφικά υπάγονται στη δυτική, την Αποσκιαδερή ή Μέσα Μάνη. Η συγκρότηση του οικισμού οργανώνεται από συγκροτήματα κτηρίων, πολλά εκ των οποίων οικοδομούνται σε μεγαλιθική βάση και η χρήση τους είναι κατά κύριο λόγο κατοικίας. Σημαντικό ποσοστό αυτών, έχουν οχυρωματικό χαρακτήρα και ανήκουν τυπολογικά σε πύργους ή πυργόσπιτα.

Ο ιστορικός πυρήνας του οικισμού διασώζεται χωρίς μεγάλες αλλοιώσεις και περιβάλλεται από ένα ιδιαίτερο κάλλους φυσικό τοπίο, με καλλιεργήσιμες εκτάσεις και πλήθος μονοπατιών. Η έλλειψη βασικών υποδομών και η κατάρρευση τμημάτων των κτηρίων, που οφείλονται στην εγκατάλειψη του οικισμού, σε συνδυασμό με το ελλιπές νομοθετικό πλαίσιο προστασίας, αποτελούν τα βασικά προβλήματά του.

Η εφαρμογή ενός προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης, το οποίο στηρίζει τον πρωτογενή τομέα, η αναβίωση παλιών επαγγελματικών δραστηριοτήτων, η ενίσχυση του δευτερογενούς τομέα παραγωγής με την ίδρυση μικρών μεταποιητικών μονάδων και η ήπια μορφής τουριστική ανάπτυξη, αποτελούν τις κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη προστασία και ανάπτυξη του οικισμού.

Τοπογραφικά και ιστορικά στοιχεία

Οι Άνω Μπουλαριοί γεωγραφικά υπάγονται στη δυτική, την Αποσκιαδερή ή Μέσα Μάνη, η οποία ορίζεται από τον αυχένα του Ταΰγету Σαγιά και καταλήγει στο Ακρωτήριο Ταίναρο, το νοτιότερο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ο οικισμός βρίσκεται σε απόσταση 24 χλμ. από την Αρεόπολη. Η πρόσβαση στην περιοχή γίνεται μέσω παράκαμψης από τον κεντρικό οδικό άξονα Αρεόπολης - Γερολιμένα. Εκτείνεται εκατέρωθεν του επαρχιακού δρόμου που διασχίζει και τέμνει τον οικισμό και οδηγεί μέσω του Διόρου στους ορεινούς οικισμούς Πέπο, Μουντανίστικα και Λιοντάκι. Έχει υψόμετρο 159μ.

Αναφορά στον οικισμό γίνεται στο υπόμνημα που έστειλαν οι Μανιάτες στο Δούκα του Νεβέρ, το έτος 1618. Η προέλευση της ονομασίας του οικισμού δεν έχει αποσαφηνιστεί. Πρωτίστως έχει συνδεθεί με την αρχαία Ιπόλα, η θέση της οποίας πιθανόν ταυτίζεται με την περιοχή που καταλαμβάνει ο οικισμός των Μπουλαριών (Ιπολάριοι - Μπολάριοι-Μπουλαριοί). Εξίσου πιθανή είναι η καταγωγή του τοπωνυμίου, είτε από το σλαβικό όνομα Boljar (Μπολγιάροι) ίσως αρχοντική οικογένεια του Ταΰγету, είτε από τη βυζαντινή λέξη εμβολάριος που σημαίνει επαίτης¹. Η κατάληψη του τόπου από μια αρχοντική πατριά, πάνω στα ερείπια ενός παλαιότερου οικιστικού πυρήνα είναι πιθανή. Ο Κ. Κάσσης τοποθετεί τις απαρχές κατοίκησης στους Βυζαντινούς χρόνους και εξαρτά τη συγκρότηση των οικισμών Διόρου και Άνω Μπουλαριών, από μεμονωμένα άτομα ή οικογένειες που μετακινήθηκαν

¹ Ν.Κ. Μουτσόπουλου – Γ., Δημοτροκάλλη, Τα μεγαλιθικά μνημεία της Μάνης, Πρακτ.. Α΄ Διεθν. Συν. Πελ.Σπουδ. , 142

από τις πιο ορεινές περιοχές. Παράλληλα, η περιοχή αποτέλεσε το ενδιαίτημα ομάδων που ασχολούνταν με το θαλάσσιο εμπόριο και την πειρατεία, των Αραβουχιών. Εκτός της οικογένειας του Ανεμοδουρά, οι Αραβουχιοί των Άνω Μπουλαριών εκτοπίστηκαν από την ισχυρή γενιά των Μαντουβαλιάνων, κλάδου των Νικλιάνων².

Αξιολόγηση υφιστάμενης κατάστασης

Ο οικισμός των Άνω Μπουλαριών συγκροτείται γύρω από ένα κεντρικό άξονα και οργανώνεται από συγκροτήματα κτηρίων, πολλά από τα οποία έχουν οχυρωματικό χαρακτήρα. Τα περισσότερα κτήρια έχουν χρήση κατοικίας, εκ των οποίων το ένα τρίτο έχει εγκαταλειφθεί πλήρως, ενώ τα υπόλοιπα δύο τρίτα χρησιμοποιούνται σε περιοδική βάση.

Η σημερινή αρχιτεκτονική εικόνα του οικισμού αποτελεί την αποτύπωση των κοινωνικών δομών του 18^{ου} – 19^{ου} αιώνα της ευρύτερης περιοχής της Μέσα Μάνης. Συγκεκριμένα, διαθέτει δυο πύργους, του Ανεμοδουρά και του Μαντούβαλου καθώς και πλήθος πυργόσπιτων, ο αριθμός των οποίων φθάνει τα δεκαέξι. Η ύπαρξη των δύο πύργων στον σημερινό κεντρικό οδικό άξονα του οικισμού πιθανόν υποδηλώνει την σημαντική θέση του άξονα στον ιστό του οικισμού κατά τους προηγούμενους αιώνες. Διάσπαρτα έχουν οικοδομηθεί συγκροτήματα διώροφων κατοικιών. Τα συγκροτήματα των πύργων, των πυργόσπιτων καθώς και των διώροφων κατοικιών πλαισιώνονται από βοηθητικά κτήρια, όπως αποθήκες, καθώς και από στέρνες, δεξαμενές ή και φουρνοκαλύβες. Στο συνεκτικό ιστό του οικισμού σώζονται δύο εκκλησίες, η Αγία Βαρβάρα και η Παναγία η Σπηλαιώτισσα, η οποία είναι οικογενειακή των Μαντουβαλέων. Στα βορειοανατολικά του οικισμού σώζονται τα κατάλοιπα ενός μεσοβυζαντινού δικογχοι ναού, του Αγίου Νικολάου. Στα βορειοδυτικά του οικισμού χωροθετείται ένα ελαιοτριβείο, πιθανόν των αρχών του 20^{ου} αιώνα, τα ισόγεια κτήρια του οποίου περιβάλλουν ένα πυργόσπιτο. Στα νότια μια σημερινή κατοικία στεγάζεται σε κτήριο παλαιού ελαιοτριβείου.

Χάρτης 1. Τυπολογία κτιρίων

Map 1. Building typology

² Κ. Δ. Κάσση, Τα μοιρολόγια της Μέσα Μάνης, 116-120

Εικόνα 1 - Εικόνα 2. Ο πύργος των Μαντουβαλαίων - Ο πύργος του Ανεμουδουρά
Photo 1- Photo 2. The tower of Mantouvalos family - The Anemoudouras tower

Πολλά από τα κτήρια του οικισμού οικοδομούνται σε μεγαλιθικές βάσεις χαμηλού ύψους. Η μεγαλιθική δόμηση απαντάται σε κτήρια του βόρειου τμήματος του οικισμού, το οποίο είναι και πιο πυκνοδομημένο. Το γεγονός αυτό μας επιτρέπει να εικάσουμε ότι το βόρειο τμήμα είναι το παλαιότερο και αποτέλεσε την αρχή της ανάπτυξης του οικισμού.

Σε ό,τι αφορά στην κατάσταση του κτισμένου χώρου, παρότι το φαινόμενο της εγκατάλειψης είναι εμφανές με μία μόνο οικογένεια να κατοικεί πλέον μόνιμα στον οικισμό, τα κτήρια στην πλειονότητά τους βρίσκονται σε καλή και μέτρια κατάσταση διατήρησης. Διατηρούν την αρχική τους τοιχοποιία ακέραια σε όλο το ύψος της, καθώς επίσης τα πατώματα και τις στέγες. Την εικόνα συμπληρώνει ο μεγάλος αριθμός των ερειπίων, οι τοιχοποιίες των οποίων σώζονται σε αρκετά χαμηλό ύψος (περίπου 1μ). Τα ερείπια αυτά συναντώνται κυρίως στις βόρειες και πιο πυκνοδομημένες συνοικίες του οικισμού.

Η κατάσταση αυτή δεν είναι ανεξάρτητη από το φαινόμενο της περιοδικής κατοίκησης του οικισμού, με ένα μεγάλο αριθμό κτηρίων να έχουν επισκευαστεί και συντηρηθεί προκειμένου να κατοικηθούν συγκεκριμένες περιόδους του χρόνου. Οι σύγχρονες εργασίες συντήρησης συνίστανται κυρίως στην αντικατάσταση των κεραμιδιών των στεγών και των κουφωμάτων με νέα, σύγχρονα που αλλοιώνουν τη μορφή των κτιρίων και στην εκτεταμένη χρήση τσιμεντοκονιάματος στα αρμολογήματα των τοιχοποιιών που τους προσδίδουν νέο χαρακτήρα. Στις επεμβάσεις αυτές δεν λείπουν και άλλες δραστηριότητες που αφορούν στην προσθήκη ορόφων και επεκτάσεων στα κτίρια με εκτεταμένη χρήση οπλισμένου σκυροδέματος. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, επί του κεντρικού άξονα και προς το νότο παρατηρείται σύγχρονη οικοδομική δραστηριότητα που δεν εντάσσεται στο κτισμένο περιβάλλον καθώς εισάγει μορφές και υλικά ξένα με τα παραδοσιακά, ενώ οι επενδύσεις σε κτήρια προκειμένου να μιμηθούν την τοπική αρχιτεκτονική, συμβάλλει στην περαιτέρω αλλοίωση του κτισμένου περιβάλλοντος.

Το δίκτυο μετακινήσεων των κατοίκων του οικισμού των Άνω Μπουλαριών ορίζεται από την κοινωνική οργάνωση σε πατριές. Τα μονοπάτια είναι στην πλειοψηφία τους περάσματα από πατημένο χώμα και σπανίως επιμελημένα από πλάκες. Διασχίζουν τον οικισμό, ενώ συχνά αποτελούν το όριο μεταξύ των ιδιοκτησιών της κάθε οικογένειας. Κατά τη διάρκεια εξέλιξης του οικισμού και της αλλαγής των ορίων των ιδιοκτησιών,

παρατηρήθηκε το φαινόμενο της μετατροπής ενός δημόσιου μονοπατιού σε ιδιωτικό με τη σφράγιση του περάσματος. Τα μονοπάτια επεκτείνονται και συνδέουν τον οικισμό με τους γειτονικούς, Δίπορο και Κάτω Μπουλαριοί. Το σύνολο των μονοπατιών αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου δικτύου που συνδέει τον οικισμό με τους οικισμούς της Μέσα Μάνης, προς το Βορρά με την Κοίτα και προς το Νότο με τα Άλικα και τη Βάβεια. Τέλος, εντοπίζεται και η σύνδεση των Ανω Μπουλαριών με το επίγειο που είναι το Γυαλί ή Γυάλια και όχι ο Γερολιμένας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλο το μήκος των μονοπατιών δεν εντοπίζονται διαμορφωμένοι υπαίθριοι ανοικτοί χώροι δημόσιου χαρακτήρα (πλατείες). Το ιδιότυπο καθεστώς των πατριών με τις συνεχείς εντάσεις μεταξύ των οικογενειών δεν επέτρεπε την σύσταση τέτοιων χώρων. Εξαίρεση αποτελούν οι ρούγες -μικρές διαπλατύνσεις στον κόμβο συνήθως των μονοπατιών ή σε σημεία που τα όρια των ιδιοκτησιών επέτρεπαν τη διαμόρφωση μικρών πλατωμάτων- με μοναδικό χαρακτηριστικό τη διαμόρφωση πεζούλων για την συγκέντρωση των κατοίκων της γειτονιάς-πατριάς.

Η είσοδος των οχημάτων στους Άνω Μπουλαριους εντοπίζεται από τις αεροφωτογραφίες στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με το βασικό οδικό δίκτυο να αντικαθιστά το μονοπάτι που συνέδεε τον οικισμό με τον Γερολιμένα. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 η ασφαλτοστρωμένη οδός επεκτείνεται και συνδέει τον οικισμό με το γειτονικό Δίπορο και τους Κάτω Μπουλαριούς. Το παραπάνω είχε ως αποτέλεσμα να εντοπίζονται επεμβάσεις για τη διαμόρφωση θέσεων στάθμευσης, είτε με την κατάληψη τμημάτων αγροτικών εκτάσεων, είτε με την ιδιωτικοποίηση κοινόχρηστων ελεύθερων χώρων που άλλοτε αποτελούσαν τις ρούγες. Για την διευκόλυνση της πρόσβασης, διαπλατώνονται οι ιστάμενοι οδοί και διαστρώνονται με gross beton.

Ο οικισμός έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός βάσει του ΦΕΚ 912/Δ/16-11-1998. Το νομοθετικό πλαίσιο αποτελεί σήμερα το μοναδικό πλαίσιο προστασίας του οικισμού με όρους και περιορισμούς δόμησης. Κρίνεται ότι το προεδρικό διάταγμα δε λαμβάνει υπόψη τα μορφολογικά στοιχεία του κτιριακού αποθέματος του οικισμού (κάλυψη, ύψος και συσχέτιση όγκων).

Συμπεράσματα στο πλαίσιο μιας SWOT ανάλυσης.

Η ανάλυση του οικισμού των Άνω Μπουλαριων ανέδειξε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα που μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξή του.

Ο ιστορικός πυρήνας του οικισμού διασώζεται χωρίς μεγάλες αλλοιώσεις περιλαμβάνει αξιόλογα δείγματα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής (πύργοι Ανεμοδουρά και Μαντούβαλου) και παράλληλα διατηρεί σημαντικό τμήμα της αρχιτεκτονικής του κληρονομιάς. Επιπροσθέτως, ο οικισμός περιβάλλεται από ένα ιδιαίτερου κάλλους φυσικό τοπίο, με μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και πλήθος μονοπατιών και βρίσκεται σε εγγύτητα με μεγαλύτερους αλλά και παραθαλάσσιους οικισμούς όπως ο Γερολιμένας.

Η εγγύτητα αυτή, ωστόσο, μπορεί να θεωρηθεί ανασταλτικός παράγοντας για την ανάπτυξη του οικισμού, η οποία σε συνδυασμό με το φαινόμενο της εγκατάλειψης αποτελούν τις μεγαλύτερες αδυναμίες και αιτίες των προβλημάτων των Άνω Μπουλαριών. Η έλλειψη βασικών υποδομών (π.χ. ιατρικό κέντρο και σχολείο), η κατάρρευση βασικών τμημάτων κτηρίων (π.χ. στέγες), η ανυπαρξία οργανωμένων χώρων στάθμευσης, το ελλιπές νομοθετικό πλαίσιο προστασίας και η απουσία ελέγχου της δόμησης αποτελούν τα βασικά μειονεκτήματα του οικισμού.

Παρόλη την εγκατάλειψη, όμως, οι Άνω Μπουλαριοι παρουσιάζουν αρκετές ευκαιρίες ανάπτυξης της πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής λόγω των καλλιεργειών της περιοχής που μπορούν να συνδεθούν και με μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός. Παράλληλα, λόγω της εύκολης σύνδεσης με ένα ευρύτερο δίκτυο οικισμών της Μέσα Μάνης οι Άνω Μπουλαριοί μπορούν να ενταχθούν σε ένα δίκτυο μονοπατιών για

περιπατητές αλλά και να αποτελέσουν καλοκαιρινό τουριστικό προορισμό για επισκέπτες της Μάνης.

Η διατύπωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη του οικισμού κρίνεται απαραίτητη για την αναστολή της περαιτέρω υποβάθμισης του κτισμένου χώρου (καταρρεύσεις κτιρίων, αλλοιώσεις) και του φυσικού περιβάλλοντος. Η έλλειψη ενημέρωσης των πολιτών πιθανόν να οδηγήσει στην αδιαφορία και τελικά στην ολοκληρωτική ερήμωση του οικισμού.

Προτάσεις ολοκληρωμένης προστασίας και ανάπτυξης

Ο σχεδιασμός ολοκληρωμένης προστασίας και ανάπτυξης του οικισμού στόχο έχει να συμβάλλει στην αναχαίτιση της περαιτέρω εγκατάλειψης και αλλοίωσής του με την προσέλκυση κατοίκων. Οικονομικά κίνητρα και παροχή επαγγελματικών ευκαιριών είναι δυνατόν να προσφέρουν στους παλιούς κατοίκους την επιλογή της επιστροφής καθώς και να προσελκύσουν νέους.

Νέες θέσεις εργασίας σε μειονεκτικές περιοχές, όπως είναι ο οικισμός των Άνω Μπουλαριών, είναι δυνατόν να δημιουργηθούν με την αξιοποίηση των κρατικών χρηματοδοτικών εργαλείων για αειφόρο ανάπτυξη και συγκεκριμένα των κοινοτικών κονδυλίων. Η εφαρμογή ενός προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης, το οποίο στηρίζει τον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία και μελισσοκομεία) είναι ικανό να δώσει δυνατότητες ανάπτυξης στον οικισμό. Η καλλιέργεια νέων ειδών, όπως ροδιού, χαρουπιού, και φαρμακευτικών - αρωματικών φυτών, η διατήρηση της εφαρμογής γνωστών ιστορικών καλλιεργειών, όπως της ελιάς, καθώς και η αναβίωση παλιών επαγγελματικών δραστηριοτήτων με παράλληλο εκσυγχρονισμό, όπως της εκτροφή πτερωτών θηραμάτων (ορτύκια), μπορούν να προσφέρουν αναπτυξιακές προοπτικές στην αγροτική και στην κτηνοτροφική οικονομία.

Ωθηση στην υπεραξία των τοπικών προϊόντων είναι δυνατόν να δώσει ο συνδυασμός του πρωτογενή με τον δευτερογενή τομέα. Συγκεκριμένα, η ίδρυση μικρών μεταποιητικών μονάδων είτε με την μορφή οικοτεχνιών, είτε με την δομή μικρών βιοτεχνικών παραγωγικών μονάδων με παράλληλη διάθεση των προϊόντων στην τοπική αγορά θα δώσει νέα δυναμική στην αγροτική και στην κτηνοτροφική οικονομία. Η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να συνοδεύεται με παροχή ενημέρωσης και τεχνογνωσίας από ειδικούς στην τοπική κοινωνία, με διάθεση καλλιεργητικών και κτηνοτροφικών πλάνων, καθώς και με εκπόνηση σχεδίου διαχείρισης για τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων. Η ίδρυση τοπικών συνεταιρισμών θα ενίσχυε την προσπάθεια αυτή.

Επιπλέον, νέες θέσεις εργασίας είναι δυνατόν να δημιουργηθούν με ήπιας μορφής τουριστική ανάπτυξη. Ο εναλλακτικός ορεινός τουρισμός-αγροτουρισμός με την παράλληλη ανάπτυξη πολύπλευρων δραστηριοτήτων θα μπορούσε να είναι βιώσιμος. Η επαφή με την φύση, τις αγροτικές εργασίες, την τοπική γαστρονομία και τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου, καθώς και η δυνατότητα ενεργούς ενασχόλησης σε παραγωγικές διαδικασίες, βιώνοντας στιγμές του παραδοσιακού τρόπου ζωής, είναι δυνατόν να προσελκύσουν ένα μικρό πλήθος τουριστών. Θα μπορούσε να παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής σε δραστηριότητες όπως το μάζεμα της ελιάς, η μεταφορά της σε παραδοσιακό ελαιοτριβείο και η παραγωγή ελαιόλαδου, η συγκομιδή βοτάνων καθώς και η ενασχόληση με μελισσοκομία ή φροντίδα ζώων, όπως βοσκή, άρμεγμα, καθαριότητα. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να συνδυαστούν με αυτές που παρέχουν οι γύρω οικισμοί, όπως κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ορειβασία, και να αποτελέσουν ένα δίκτυο δραστηριοτήτων. Στα πλαίσια του δικτύου αυτού μπορεί να προστεθεί και μια πολιτιστική διαδρομή, η οποία θα ενώνει κάποια κτήρια ή περιοχές ιδιαίτερης πολιτιστικής κληρονομιάς πολλών οικισμών της Μάνης. Όσον αφορά τους Άνω Μπουλαριούς, η πολιτιστική διαδρομή θα περιλαμβάνει στάση στους δυο πύργους καθώς και περιήγηση στα ιστορικά μονοπάτια και στις ρούγες.

Για την προστασία και την ανάδειξη του αρχιτεκτονικού πλούτου του οικισμού πρέπει να θεσπιστεί και να εφαρμοστεί ένα νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο θα εστιάζει στις ιδιαιτερότητες του οικισμού. Θα πρέπει να οριστούν ειδικοί όροι δόμησης, που θα σχετίζονται με τον όγκο, το ύψος, το ποσοστό κάλυψης και τις αποστάσεις των νέων κτισμάτων από τα όμορα κτίσματα και τον δρόμο-μονοπάτι, μέτρα-περιορισμοί επέκτασης ή προσθήκης σε υπάρχοντα κτίσματα και κατευθύνσεις για τη νέα δόμηση.

Βιβλιογραφία

- Κάσσης Κ. Δ., *Μοιρολόγια της Μέσα Μάνης*, Αθήνα, 1979
Κάσσης Κ.Δ., *Λαογραφία της Μέσα Μάνης –Α΄ Υλική Ζωή*, Αθήνα 1980
Κάσσης Κ.Δ., *Λαογραφία της Μέσα Μάνης –Β΄ Πνευματική Ζωή*, Αθήνα 1980
Μαντούβαλος Ι. Λ., *Το οδοιπορικό των Μπουλαριών, Διπόρου Μέσα Μάνης*, Β΄ έκδοση, εκδόσεις Μαυρίδη, Αθήνα 1998
Μουτσόπουλος Ν.Κ. – Δημητροκάλλης Γ., “Τα μεγαλιθικά μνημεία της Μάνης”, Πρακτ.. Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Τόμος δεύτερος, Αθήνα, 1976
Σαΐτας Γ., *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική – Μάνη*, Μέλισσα, Αθήνα, 2001
“Τετράδια ιστορίας της Μάνης”, Εταιρεία Λακωνικών Σπουδών στο <http://www.etlasp.gr/meletes/81-meletes/110-tetradia-istorias-ths-manhs>, τελευταία επίσκεψη: 15/05/2016.

Ano Boularioi Mani: A project of integrated protection and development

E. Maistrou, Professor NTUA

D. Anastasiadis, V. Eugenikou, E. Ioannatou, E. Kontogiannis, V. Kotini,

G. Makrynori, E. Matsarokos, V. Pougkakioti, M. Tsoutsia

Students from Postgraduate programme “Protection of Monuments”

School of Architecture NTUA

Abstract

This paper describes and analyses the settlement of Ano Boularioi, which is located in West Mani. The settlement is organized in residential building complexes, many of which are towers and tower-houses constructed on megalithic remains. The historic center of the settlement is in a relatively good condition and has a beautiful and interesting landscape with rural areas and a network of paths. The problems of the settlement are the lack of infrastructures as well as the bad condition of a number of buildings, as a result of the abandonment of the village. The implementation of a rural development program, which supports the primary sector of economy, the revival of traditional professions, the enforcement of the secondary sector of economy and the development of different forms of tourism such as agritourism are the main directions for an integrated protection. The main tool for achieving the targets of the programme is a new legislative protection framework.